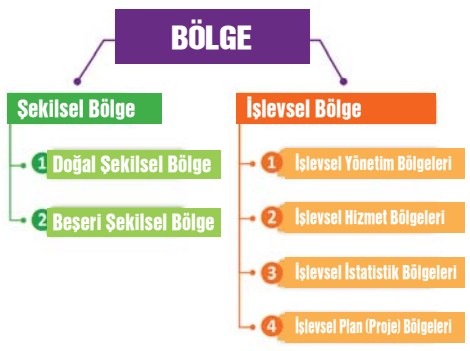
COĞRAFYA Sınıf-12

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU TÜRKİYE'NİN İŞLEVSEL BÖLGELERİ VE KALKINMA PROJELERİ

Türkiye'nin İşlevsel Bölgeleri

Yeryüzünü şekilsel özelliklerinden dolayı bir bütün hâlinde algılamak oldukça güçtür. Bunu gidermek için yeryüzü, doğal unsurlara ya da insanın sosyal, kültürel ve ekonomik etkinliklerine göre türdeş özellikli mekânlar belirlenerek sınırlandırılmıştır. Yeryüzünün bu tür yaklaşımlarla bölümlere ayrılması "bölge" kavramını doğurmuştur. Bu nedenle genel anlamda bölgeyi, "sahip olduğu unsurlara göre sınırlandırılmış, genelde benzer özellikteki yeryüzü parçaları veya mekân birimleri" şeklinde tanımlamak mümkündür. Buna göre bölgeler; şekilsel (formal) bölgeler ve işlevsel (fonksiyonel) bölgeler olmak üzere iki başlık altında toplanabilir.

Şema : Bölge sınıflandırılması

Somut veriler ışığında sınıflandırılmış bölgelere şekilsel bölgeler denir. Şekilsel bölgeler; toprak, su, tarım, hayvancılık, nüfus, yerleşme ve sanayi gibi hem doğal hem de beşerî unsurların ölçülüp sınıflandırıldığı alanlardır. Bu tür bölgeler, doğal ve beşerî açıdan incelenerek ikiye ayrılır. Şekilsel bölgelerin ölçüm ve sınıflandırmasının yer şekilleri, toprak ve iklim gibi doğal konulara göre belirlendiği bölgelere doğal şekilsel bölgeler; nüfus, tarım ve yerleşme gibi beşerî konulara göre belirlendiği bölgelere ise beşerî şekilsel bölgeler denir. İşlevsel bölgeler; ekonomik ve kültürel yönden yerel, bölgesel, ulusal ve küresel çapta diğer bölgelerle etkileşim gösteren bölgelere denmektedir. Bu bölgelerin belirlenmesinde insan faaliyetlerinin doğal ortam içinde oluşturduğu sosyoekonomik ortam (beşerî veya kültürel) etkili olmuştur. Türkiye'de işlevsel bölgeler, bir merkez etrafında gelişmiştir. Bu merkez, çeşitli faaliyetlerin işleyişini kontrol eden ve düzenleyen bir odak noktası konumundadır. Merkezler arasındaki etkileşimin artmasına bağlı olarak bölgelerin işlevsellikleri artabilir ya da azalabilir. Türkiye'nin bu kriterlerle oluşturulan işlevsel bölgelerini dört başlık altında incelemek mümkündür.

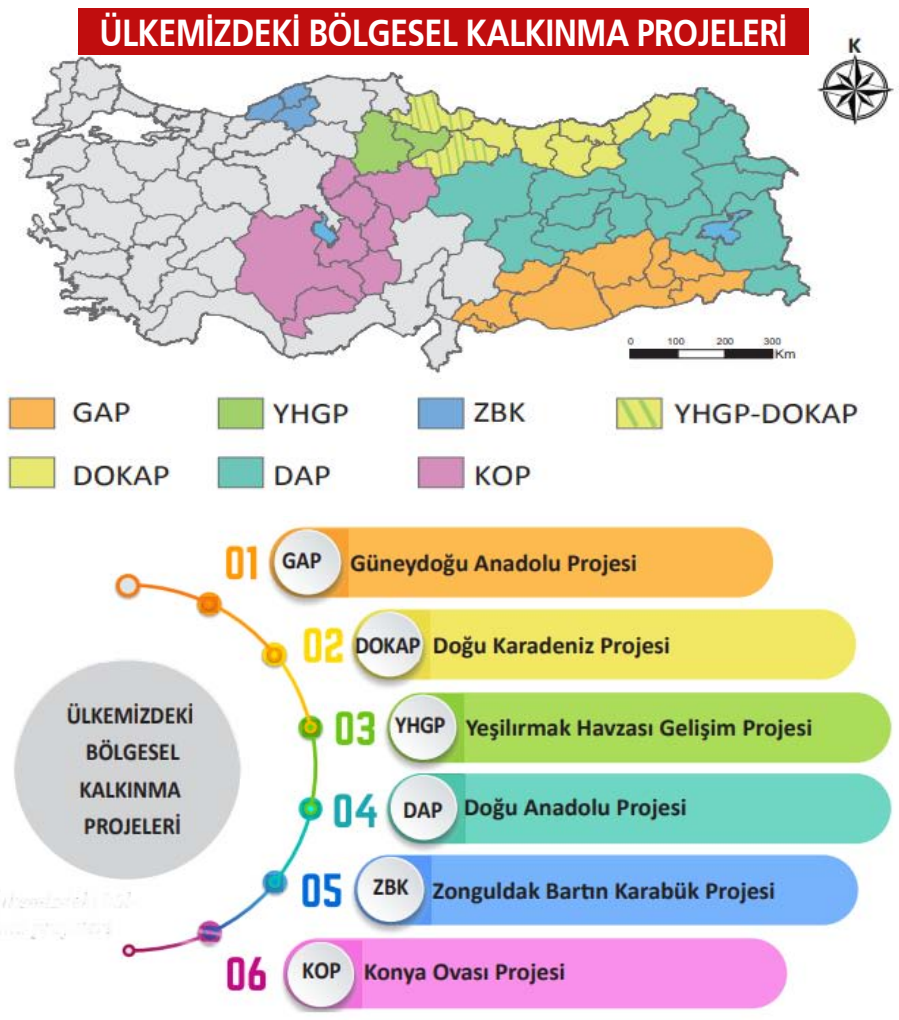
1-İşlevsel Yönetim Bölgeleri

Devletin ülkeyi kolayca yönetmesi, hizmetlerin yurt geneline ulaşımının sağlanması, denetim için yasaların dikkate alınmasıyla ayrılan bölümlere göre yönetilen bölgelere işlevsel yönetim bölgeleri denir. Ülkemizde yönetim; yerel ve merkeze bağlı yönetimler olarak ikiye ayrılır. Yerel yönetimler; belediye (büyükşehir, il, ilçe, belde) ve muhtarlıklardır. Merkeze bağlı yönetimler ise valilik ve kaymakamlıklardır.

2-İşlevsel Hizmet Bölgeleri

Hizmet sektörü içinde yer alan yönetim bölgeleri; sağlık, eğitim, pazarlama-ticaret, güvenlik, barınma-eğlence, ulaştırma-iletişim, rekreasyon-turizm faaliyetleriyle ilgili olarak belirlenen işlevsel bölgelerdir. Hizmetlerin yurt geneline yayılışını sağlamak ve denetimini yapmak için yasalara bağlı kalarak oluşturulan devlet kurumları (Türkiye İstatistik Kurumu, Karayolları Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Birliği) bulunmaktadır.

ÜLKEMİZDEKİ BÖLGESEL KALKINMA PROJELERİ

3-İşlevsel İstatistik Bölgeleri

Düzenli ve güvenilir bir biçimde tutulan istatistikler, ülkelerin gelişip kalkınabilmesi için yapılan planlamalarda önemli bir role sahiptir. İstatistiki verilerin kaynağını oluşturan coğrafi alanlar ve bilimsel araştırmalar ışığında devlet tarafından istatistiki bölgeler oluşturulur.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Türkiye'nin sosyoekonomik yapısı hakkında her türlü veriyi elde etme görevini üstlenir. TÜİK; istatistik bölge birimleri sınıflandırmasını, istatistik verilerin toplanmasını, bölgelere özel sosyoekonomik çözümlemelerin yapılması ve bölgesel politikaların sınırlarının çizilmesini sistematik bir şekilde yapar. Ayrıca elde edilen verilerin Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemi'ne uygun, karşılaştırmaya müsait ve tüm ülkeyi kapsayan bir yapıya sahip olması hedeflenmiştir. **Türkiye İstatistik Kurumu 26 bölge müdürlüğü ile hizmet vermektedir.**

4- İşlevsel Plan (Proje) Bölgeleri

Bölgeler arası kalkınma farklılıklarının giderilmesinde bölgesel planlama yaklaşımı kullanılmış ve önemli sonuçlar elde edilmiştir. Bölgesel kalkınma planlarının temel amacı; bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, yatırımları artırmak ve bölge halkının ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaya katılmasını sağlamaktır.

Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Projeleri

Dünyada doğal kaynakların ve sermayenin dağılışının eşit olmayışı Sanayi Devrimi ile birlikte ülkelerin ve bölgelerin ekonomik, siyasi ve sosyokültürel yönden farklılıklarının daha da belirgin olmasına yol açmıştır. Kalkınma hızı düşük olan bölgelerin ekonomik sorunları, ülkelerin genel ekonomik politikalarını etkilemiştir. Bölgeler arasındaki gelişme farklılıkları; göç ve çarpık kentleşme ile birlikte gecekonduların ortaya çıkmasına, altyapı ve çevrede sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Türkiye'de bölgeler arası ekonomik ve sosyal farklılıkları gidermek için bölgesel kalkınma çalışmaları başlatılmıştır. Ekonomik ve sosyal kalkınma için gerekli her türlü kaynağın, nüfus ve ekonomik faaliyetlerin ülkenin her yerinde dengeli dağılması hedeflenmiştir. Bu amaçla ilk bölgesel kalkınma çalışmaları 1950'li yılların sonlarına doğru başlamış, potansiyeli tespit edilen 16 bölgenin belirlenmesiyle çalışmalar başlamıştır. Daha sonra istenen gelişmelerin sağlanamaması sonucunda 6 büyük proje üzerinde yoğunlaşılmıştır.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)

Güneydoğu Anadolu Projesi, 1970'lerde sadece sulama ve hidroelektrik enerji üretimi amaçlı bir proje olarak başlamıştır. 1989'da yasal dayanağına kavuşarak sosyoekonomik şartları iyileştirmeyi hedefleyen, Türkiye'nin ilk bölgesel kalkınma projesini oluşturmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük yatırımlarından biri olarak değerlendiren GAP, Fırat ve Dicle nehirlerinin aşağı kısımları ile bunlar arasında uzanan 74 bin km2 den fazla bir alanı kapsamaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin Amaçları

- Ekonomik gelişimi artırarak GAP bölgesinin diğer bölgelerle gelir farklılıklarını azaltmak
- Bölgedeki kır ve kent alanlarının altyapısını geliştirmek
- Konut ihtiyacını karşılayıp mevcut konutları iyileştirmek
- Ulaştırma hizmetlerinin yapılmasını sağlamak
- Bölgedeki eğitim seviyesini yükseltmek
- Kurumlar arasındaki eş güdümü sağlamak
- Sanayi, maden, tarım, ormancılık, sağlık, kültür, turizm ve enerji alanlarında şartları iyileştirmek

Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP)

Doğu Karadeniz Projesi kapsamındaki iller DOKAP bölgesi önemli bir orman varlığına sahiptir. Var olan ormanlardan yakılacak odun ve orman endüstrisi için gerekli olan ham maddeler elde edilir. Bu durum, bölgeye önemli bir ekonomik kazanç sağlar. DOKAP bölgesi, balıkçılık faaliyetleri açısından hem denizde hem de kara içi sularda önemli bir potansiyele sahiptir. Bölgedeki yer şekilleri, sanayi ve tarım faaliyetlerini sınırladığından yöre halkı için balıkçılık önemli bir ekonomik faaliyettir.

Türkiye yüz ölçümünün %6,2'sini kapsayan Doğu Karadeniz Projesi 'nin başlıca amaçları:

- Bölgenin sosyokültürel gelişimini sağlamak
- Ekonomik yapıyı güçlendirmek
- Ulaşım ve iletişim hizmetlerini güçlendirmek
- Kıyı kesimde ürün çeşitliliğini artırmak.

Yeşilırmak Havzası Gelişim Projesi (YHGP)

Yeşilırmak Havzası Gelişim Projesi'nin Amaçları

- Yeşilırmak ve kollarında var olan kirlilik alanlarını tespit edip önlem almak
- Proje alanında erozyonla mücadele etmek için çalışmalar yapmak
- Akış rejimini düzenleyici çalışmalar yapmak
- Proje bölgesinde ekonomik ve sosyokültürel kalkınmayı sağlamak için çalışmalar yapmak

Doğu Anadolu Projesi (DAP)

Doğu Anadolu Projesi kapsamında yer alan bölge ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır ancak tarım sektörünün verimliliği düşüktür. Tarım alanlarının miras yoluyla küçülüp çok parçalı bir yapı arz etmesi, elverişsiz iklim koşulları ve engebeli yer şekilleri nedeniyle kış aylarında ulaşım hizmetlerinin aksaması, kırsal kesimin pazar ekonomisi ile bütünleşememesi verimliliğin düşük olmasında etkilidir.

Projenin başlıca amaçları;

- Gıda, tarım ve hayvancılık sektöründe verimlilik ve katma değeri artırmak
- Kişi başına düşen geliri artırıp bölgeler arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmak
- Bölge dışına göçü azaltmak ve göçlere bağlı olarak gelişen sorunları en aza indirmek
- Kırsal ve kentsel alanlarda bölge halkının refah seviyesini yükseltmek
- Altyapı, kentleşme ve çevre koruma sorunlarını gidermek.

Zonguldak Bartın Karabük Projesi (ZBK)

Zonguldak Bartın Karabük Projesi; kömüre ve çeliğe dayalı sanayiye olan bağımlılığı azaltarak yeni iş sahaları oluşturmak için hazırlanan bir projedir. Proje kapsamındaki iller, taş kömürü ve yer altı kaynakları bakımından zengindir. Buna bağlı olarak demir-çelik sanayisi gelişmiştir. Bölgenin en büyük ekonomik faaliyeti demir-çelik sanayisi ve madenciliktir. Ancak madencilikte yaşanan sorunlar nedeniyle bu sektörde istihdam oranlarında düşüşler yaşanmaktadır .

Projenin başlıca amaçları;

- Yeni iş imkânları oluşturularak bölge dışına göçün önüne geçmek
- İmalat sanayi ve hizmetler sektöründe yeni istihdam alanları oluşturmak
- Özel sektörün yeni faaliyetlerinin geliştirilmesini sağlamak ve yatırım alternatiflerini belirlemek
- Bölge için orta ve uzun dönemli bölgesel gelişme planı hazırlamak
- Gelecek dönemlerde bölgede yapılabilecek yatırım alanlarını tanımlamak.

Konya Ovası Projesi (KOP)

1985 yılında başlayan bölgedeki çalışmalarla DSİ yatırımlarını da içine alarak gerçekleştirilen sulama projesine KOP adı verilmiştir. KOP bölgesi, ilk çağlardan günümüze kadar geçen süreçte önemli bir sosyal ve ekonomik merkez olmuştur. Bölgedeki projenin hayata geçmesiyle su isteği fazla olan tarım ürünlerinin üretimi artmış ve buna bağlı olarak tarıma dayalı sanayinin gelişimi ivme kazanmıştır. Bu gelişmeler bölge halkının ekonomik ve sosyokültürel yönden gelişimini desteklemiştir.

Konya Ovası Projesi'nin Amaçları

- Tarımsal yapıda değişimi ve sürdürülebilirliği sağlayarak sanayi, ticaret, ulaşım ve enerji gibi sektörleri güçlendirmek
- Eğitim, sağlık, kültür ve diğer sosyal hizmetlere erişebilirliği artırmak
- Bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak
- Yenilikçi bir yaklaşımla bölgenin rekabet gücünü geliştirmek
- Bölgenin ekonomik ve sosyal kapasitesini güçlendirmek
- Bölge halkının refah düzeyini yükseltmek

SORULAR

SORU 1:
Sahip olduğu unsurlara göre sınırlandırılmış, genelde benzer özellikli yeryüzü parçaları veya mekân birimlerine bölge denir. Buna göre aşağıdakilerden hangisi işlevsel bölgelere örnek gösterilebilir ?

A) Kuzey Anadolu Deprem Bölgesi
B) Akdeniz Maki Bölgesi
C) Marmara Ticaret Bölgesi
D) Güneydoğu Ovalık Bölgesi
E) Karadeniz İklim Bölgesi

(Cevap C)

SORU 2:
Aşağıdakilerden hangisi bölgesel kalkınma projelerinin amaçlarından biri değildir?

A) Kalkınmayı bütün yurda yaymak
B) Potansiyel alanları değerlendirmek
C) Bölgeler arası gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak
D) İthalat giderlerini arttırmak
E) Üretimde devamlılığı sağlamak

(Cevap D)

SORU 3:
Aşağıdakilerden hangisi Doğu Anadolu Projesi kapsamında yer alan illeri ekonomik yönden olumsuz etkileyen faktörlerden biridir?

A) Geniş bir yüz ölçümüne sahip olması
B) Yer şekillerinin engebeli olması
C) Kış turizmi potansiyeline sahip olması
D) Tarihî ve kültürel yapılara sahip olması
E) Çeşitli yer altı kaynaklarına sahip olması

(Cevap B)

SORU 4:
Bölgesel kalkınma projeleri ile ülke içerisinde gerçekleşen yoğun göç olayı önlenmek istenmektedir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi ülke içerisinde göç olayının azalmasına bağlı olarak ortaya çıkabilecek durumlardan biri değildir?

A) Bölgeler arası ekonomik kalkınma farkı azalır.
B) Yatırımlar ülke geneline düzenli dağılır.
C) Kentlerde gecekondu mahalleleri azalır.
D) Hayvancılık faaliyetlerinde azalma görülür.
E) Tarımsal ürünlerin ihracat oranı artar.

(Cevap D)

Atatürk Barajı, Adıyaman - Şanlıurfa

Doğu Karadeniz'de turizm faaliyetlerinin geliştiği yaylalardan biri olan Ayder Yaylası, Rize

Konya Kızören'de bulunan 144 dönümlük alana kurulan Türkiye'nin en büyük güneş enerjisi santrali